

## کتابخانه‌ها و کتابداری در ترکیه<sup>۱</sup>

نوشته مصطفی آغ‌بُلوت، دوگان آتیلگان  
ترجمه عبدا... نجفی<sup>۲</sup>

**چکیده:** نظام سنتی کتاب و کتابخانه قرن‌ها در ترکیه رواج داشت. نظام نوین کتابداری توسط متخصصان خارجی پایه‌گذاری گردید و تحصیل‌کردگان خارجی این کشور به‌زودی جای آنان را گرفتند. کتابخانه ملی در سال ۱۹۴۸ تأسیس گردید و نقش اساسی در رهبری کتابداری ایفا کرد. در سال ۱۹۶۰ مدیریت کل کتابخانه‌ها ایجاد شد و ساختار مدیریت کتابخانه‌ها را اصلاح نمود. تأسیس انجمن کتابداران موجب ارتباط نزدیک کتابخانه‌ها از طریق تشکیل گردهماییها و انتشار نشریه و آموزشهای حین خدمت گردید. تشکیل کلاسهای آموزش کتابداری از طریق دانشگاهها گامهای مؤثری در ترویج علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی برداشت و نیروی انسانی کارآمد موردنیاز را فراهم ساخت. بی‌آمد این حرکت‌های علمی ترویج اطلاع‌رسانی در سطوح کلی داخلی و ارتباط بین‌المللی است. رشد علمی، اقتصادی، و تغییر ساختار تشکیلاتی نظام اداری موجب ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی خصوصی و دولتی در قالب دانشگاهها، مراکز تحقیقاتی، مراکز اسناد، و کتابخانه‌های عمومی و پژوهشی، و دانشگاهی گردید که بسیاری از آنها از طریق شبکه‌ها با همدیگر و یا با خارج از کشور ارتباط دارند.

### مقدمه

کتاب و کتابخانه در طول قرن‌ها به صورت سنتی در ترکیه وجود داشته؛ هر چند که چاپ پدیده متأخری در این کشور بوده است. اولین چاپ در ترکیه توسط یک نفر مسلمان مجار به نام ابراهیم متفرقه<sup>۳</sup> در سال ۱۷۲۹ اتفاق افتاد.

1. Mustafa Akbulut; Dogan Atilgan. "Libraries and librarianship in Turkey" in: *IFLA journal*, 21(laas)2, P.83-88

۲- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی و مدیر کل پژوهشهای فرهنگی و اطلاع‌رسانی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

3. Ibrahim Muteferrika

نسخه‌های خطی به عنوان با ارزش‌ترین منابع و آثار هنری و فکری برای تأسیس کتابخانه‌ها از نقاط مختلف جمع‌آوری شده و مورد استفاده قرار می‌گرفته است. کتابخانه‌ها بیشتر توسط سلاطین، ثروتمندان، و فضلا تأسیس می‌شده و مبنای تهیه منابع عمدتاً اهدا و وقف بوده‌است این شیوه تا اواسط قرن نوزدهم ادامه داشت. این نوع کتابخانه‌ها در شهر استانبول دارای ۲۰۰۰۰۰ نسخه خطی به زبانهای ترکی، عربی، و فارسی بوده‌اند و این خود، شهر استانبول را به مرکز مطالعات تبدیل کرده بود.

در سال ۱۸۵۰ وزارت موقوفات مسئولیت اداره کلیه کتابخانه‌ها را در سراسر امپراتوری عثمانی به عهده گرفت و این مسئولیت در سالهای ۱۸۷۹-۱۸۷۸ به وزارت آموزش و پرورش انتقال یافت. در این زمان کمیته‌ای برای تعیین عناوین و موضوعات و تهیه فهرست برای نسخه‌های خطی تشکیل گردید و تعدادی فهرستگان با اهمیت نیز تهیه شد. در سال ۱۸۸۴ کتابخانه بیازت<sup>۱</sup> به عنوان اولین کتابخانه دولتی تأسیس یافت. در سال ۱۹۲۳ در دوره نظام جمهوری ترکیه حرکت جدیدی در خصوص کتابخانه‌ها به وجود آمد. با عنایت به قانون آموزش مصوب ۱۹۲۴ کلیه کتابخانه‌های خصوصی زیر نظر وزارت آموزش ملی درآمد و مدیریت کل کتابخانه‌ها برای اداره آنها ایجاد گردید. برخی از نقطه‌نظرها حاکی از آن است که این انتقال موجب رشد کتابخانه‌ها گردید. در همان سال بنا به دعوت رسمی ترکیه جان دیویی متخصص علوم تربیتی از وضع تعلیم و تربیت این کشور گزارشی تهیه و به دولت ارائه کرد. در این گزارش کتابخانه‌های ترکیه و خصوصاً کتابخانه‌های مدارس نیز مد نظر بوده است.

در سال ۱۹۲۴ جلال اسات آرسون<sup>۲</sup> در خصوص رده‌بندی و سازمان کتابخانه کتاب با ارزشی را به چاپ رساند. در سالهای بعد حامد زوبیرکوشای<sup>۳</sup> محقق کتابخانه‌های آموزش و پرورش گزارش مبسوطی تحت عنوان "کتابخانه‌ها" ارائه داد که در آن ساختار کتابخانه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته بود. کوشای در مقدمه کتابی که از این تحقیق در آن سالها به چاپ رسید اهمیت کتابخانه‌های عمومی را خاطر نشان ساخته و در بخش پایانی کتاب قوانین و مقررات مربوط به کتابخانه‌های عمومی را آورده است.

در دوره‌های بعد مطالعات متعددی در باب سیستم و ساختار کتابخانه‌ها صورت گرفت و نقطه نظرها و راه‌حلهایی نیز ارائه گردید. اولین گزارش قابل ملاحظه در این سالها توسط آلبرت مالجه<sup>۴</sup> در سال ۱۹۳۲ در خصوص کتابخانه‌های آموزشگاهی به رشته تحریر درآمد. در سال ۱۹۳۵ هلموت ریتتر<sup>۵</sup> گزارش خود را درباره کتابخانه‌های استانبول ارائه کرد. در سالهای بعد

1. Beyazit

2. Celal Esat Arseven

3. Hamit Zübeyr Kosay

4. Albert Malche

5. Helmut Ritter

ژوزف استامول<sup>۱</sup> مدیر انستیتوی عالی کشاورزی آنکارا به مسائل ضروری تری مانند استفاده‌کننده، بودجه، و مجموعه منابع پرداخت. در سال ۱۹۳۴ با ارائه لایحه شماره ۲۵۲۷ و اسپاری به تصویب رسید. این لایحه شامل موضوعات مهمی در خصوص کتابخانه‌ها بود. در پی تصویب این قانون کتابخانه ملی و کتابشناسی ملی ترکیه پا به عرصه وجود نهادند.

در پی تأسیس کتابخانه ملی ترکیه در سال ۱۹۴۸ لایحه بودجه برای تأسیسات اساسی آن در سال ۱۹۶۰ به تصویب رسید. از این نظر سال فوق نقطه عطفی در تاریخ کتابخانه ملی به حساب می‌آید. در همین سال کلیه کتابخانه‌ها تحت مدیریت کل کتابخانه‌ها درآمد. در سال ۱۹۶۱ گردهمایی کتابداران برگزار گردید و مسائل کتابخانه‌های عمومی به استثنای کتابخانه‌های دانشگاهی مطرح شد و مورد ارزیابی قرار گرفت و موارد ویژه مطمع نظر قرار گرفت و گزارش کاملی شامل راه‌حلهای ارائه شده چاپ و منتشر گردید.

در سال ۱۹۷۱ به‌جز کتابخانه‌های دانشگاهی، سایر کتابخانه‌ها به وزارت فرهنگ انتقال یافت و کتابخانه‌های دانشگاهی به همان صورت تحت نظارت مدیریت کل کتابخانه‌ها باقی مانده تفاوت ساختارهای سازمانی بخشهای مختلف وزارت فرهنگ در اداره کتابخانه‌ها تأثیر بسزایی داشته است و امروزه کتابخانه‌ها خدمات خود را از طریق واحدهای مختلف مطابق با موقعیت‌های خود ارائه می‌دهند. و انستیتوهایی مانند مراکز اسناد و مراکز اطلاع‌رسانی تأسیس شده‌اند تا کتابخانه‌ها و واحدهای اطلاع‌رسانی را در تهیه امکانات و تجهیزات یاری نمایند.

## آموزش کتابداری

قبل از اینکه آموزش رسمی کتابداری در ترکیه رایج گردد تربیت کتابدار بر محور استاد شاگردی استوار بود و استاد شاگرد خود را از علم و تجربه خویش بهره‌مند می‌ساخت. پنجاه سال بعد از گشایش اولین مدرسه کتابداری ملویل دیویی در امریکا، نظام آموزش رسمی کتابداری در ترکیه آغاز گردید. مؤسس آموزش رسمی کتابداری در ترکیه فهمی اتمم کاراتای<sup>۲</sup> بود که در مدرسه آمریکایی در پاریس به تحصیل کتابداری پرداخته بود. وی اولین کلاس آموزش کتابداری را با شرکت ۳۰ نفر از کتابداران در سال ۱۹۲۵ در استانبول برگزار کرد و متون لازم را برای آموزش حرفه‌ای کتابداری فراهم ساخت.

ده سال بعد دومین دوره آموزش کتابداری توسط ژوزف استامول مدیر انستیتوی کشاورزی آنکارا برگزار گردید. این دوره در اوایل سال ۱۹۳۶ با شرکت ۴۰ نفر از کارکنان رسمی کتابخانه‌ها

در آنکارا آغاز گردید و حدود سه ماه به طول انجامید. در پایان دوره، بعد از برگزاری امتحان به شرکت‌کنندگان در صورت موفقیت، گواهینامه اعطا می‌گردید. متأسفانه این دوره‌ها تداوم نداشت.

در سال ۱۹۴۱ فکر آموزش کتابداری از طریق دانشگاه توسط عزیز بکر<sup>۱</sup> مطرح شد، وی در نظر داشت که برای این امر دانشکده‌ای مستقل در دانشگاه استانبول تأسیس گردد ولی نظر وی جامعه عمل نپوشید. در سال ۱۹۴۲ عدنان اوتوکن<sup>۲</sup> تحصیلکرده آلمان اولین دوره آموزش مستمر کتابداری را بنا نهاد. این دوره شامل دو گروه بود و هر گروه دو ترم به تحصیل می‌پرداختند. این نحوه آموزش تا سال ۱۹۵۲ ادامه داشت. در طول این ده سال تعداد زیادی از علاقه‌مندان کتابداری در این دوره‌ها شرکت کرده و پس از اتمام تحصیل، گواهینامه فراغت از تحصیل دریافت می‌کردند.

در سال ۱۹۵۲ استادان دانشکده ادبیات دانشگاه آنکارا، جایی که دوره‌های فوق در آنجا برگزار می‌شد، تصویت کردند که آموزش کتابداری به عنوان رشته‌ای انتخابی، از سوی گروه زبان و ادبیات ترکی ارائه گردد. این امر با حمایت امیلی دین هیلمن<sup>۳</sup> مدیر کتابخانه آمریکایی در آنکارا به مدت دو سال ادامه یافت. در سال تحصیلی ۵۵-۱۹۵۴ آموزش کتابداری با حمایت بنیاد فورد و انجمن کتابداران آمریکا در گروه کتابداری دانشکده ادبیات آغاز گردید و در ترمهای اول عدنان اوتوکن به تدریس اشتغال داشت و از ترم دوم به بعد امر تدریس توسط استادان آمریکایی ارائه گردید. در میان این استادان می‌توان به رابرت بی داونز<sup>۴</sup> اشاره کرد که از طرف بنیاد فورد حمایت می‌شد. این کار تا سال ۱۹۶۱ ادامه یافت و از سال ۱۹۶۱ الی ۱۹۶۴ سایر مدرسان از انستیتوی فول برای<sup>۵</sup> تأمین می‌شدند. سرانجام امر آموزش کتابداری تحت مدیریت عثمان ارسوی<sup>۶</sup> قرار گرفت و امر آموزش توسط دانش‌آموختگان ترکیه به اجرا درآمد. در سال ۱۹۸۸، گروه آموزش کتابداری سه گروه فرعی با عناوین آرشیو، اطلاعات اسناد، و علوم کتابداری ایجاد کرد. سرفصلهای دروس در حال حاضر عبارتند از کامپیوتر، فهرست‌نویسی، رده‌بندی، مدیریت کتابخانه، زبان خارجه، شبکه‌های اطلاع‌رسانی، پایگاه‌های اطلاعاتی، آمار، روش تحقیق، تکنولوژی اطلاعات، تحلیل سیستم، دکومانتاسیون، علم اطلاع‌رسانی، متون کهن عثمانی، مواد غیر چاپی، و موضوعات مرتبط با آرشیوها.

دومین گروه آموزش کتابداری در دانشگاه استانبول تأسیس گردید. این گروه فعالیت خود را

1. Aziz Berker

2. Adnan Ötügen

3. Emily Dean Heilman

4. Robert B. Downs

5. Fulbright

6- Osman Ersoy

در سال تحصیلی ۶۵-۱۹۶۴ آغاز کرد. جا دارد از تلاشهای رودولف یوشوف<sup>۱</sup> و مرال شنوزا در این زمینه یاد شود. بعد از درگذشت یوشوف، گروه کتابداری دانشگاه استانبول اقدام به تأسیس سه گروه فرعی مانند دانشگاه آنکارا کرد.

سومین گروه کتابداری در سال تحصیلی ۷۳-۱۹۷۲ در دانشگاه حاجت تپه در آنکارا گشایش یافت. مؤسس این گروه İhan Kum<sup>۲</sup> بود که تا زمان بازنشستگی در سمت مدیریت گروه خدمت کرد. در این گروه دوره‌های کارشناسی ارشد به مدت دو سال سازمان یافت و در سالهای بعد دوره‌های کارشناسی راه افتاد. گروه کتابداری دانشگاه حاجت تپه مانند سایر گروه‌های دانشگاه‌های آنکارا و استانبول مبادرت به تأسیس دو گروه فرعی با عناوین آرشیو و اطلاعات و اسناد کرد. امروزه مواد درسی و سایر مقررات در هر سه دانشگاه به طور یکسان عمل می‌شود و سالانه حدود ۱۰۰ الی ۱۵۰ نفر فارغ‌التحصیل می‌شوند که اکثراً به‌استخدام در می‌آیند.

### کتابخانه‌ها

در سرزمین پهناور ترکیه بیش از ۶۰ میلیون نفر زندگی می‌کنند، در این کشور کتابخانه‌های متعددی با تشکیلات متفاوت وجود دارد. کتابخانه‌های عمومی در سراسر کشور پراکنده‌اند و در مقابل کتابخانه‌های دانشگاهی عموماً در شهرهای بزرگ متمرکز هستند. کتابخانه‌های پژوهشی خصوصی در مراکز پرتراکم صنعتی و جمعیتی شهرها تأسیس شده‌اند و کتابخانه ملی در شهر آنکارا واقع است. در این میان کتابخانه‌های دبیرستانی از جمله فقیرترین اعضای این خانواده بزرگ هستند.

در این مقاله کتابخانه‌ها از نظر تشکیلات، مجموعه‌ها، نیروی انسانی، استفاده‌کننده، و ارائه خدمات مورد بررسی قرار گرفته است.

### کتابخانه‌های عمومی

کتابخانه‌های عمومی از نظر سازمانی از قدیمیترین نوع کتابخانه‌ها محسوب می‌شوند. اصطلاح کتابخانه عمومی برای اولین بار در ترکیه در آغاز نظام جمهوری به کار رفت. اما رفع نیاز مطالعاتی مردم از طریق کتابخانه و به طور رایگان به مدتها پیش از آن برمی‌گردد. گرچه در آن زمان برخی کتابخانه‌ها فقط برای ارائه خدمات به قشر خاصی تأسیس شده بود، لیکن بسیاری از کتابخانه‌های دیگر خدمات رایگان به عامه مردم ارائه می‌دادند.

در سال ۱۹۳۲ با تأسیس حاکم اولری<sup>۱</sup> (انستیتوهای عمومی) این امکان برای کتابخانه‌ها پیش آمد که خدمات وسیعتری را برای افراد بیشتری ارائه کنند با هدفمند شدن کتابخانه‌های عمومی انستیتوهای عمومی امکانات را برای آموزش عمومی، روشنفکری، و خلافتیت فراهم ساختند به طوری که از این رهگذر گسترش زیادی در فعالیتهای فرهنگی کسب گردید.

با تأسیس وزارت آموزش و پرورش در سالهای ۱۹۵۰، کتابخانه‌ها با عناوین کتابخانه شهر، کتابخانه عمومی، و خانه کتاب شهر تحت اداره این وزارت درآمدند، و در سال ۱۹۶۰ با تأسیس مدیریت کل کتابخانه جملگی آنها تحت نام کتابخانه عمومی درآمدند.

در این سال که مدیریت کل کتابخانه‌ها تأسیس گردید سازمان برنامه‌ریزی دولتی نیز شروع به فعالیت کرد و با پیشرفت امور گردهمایی‌هایی نیز برگزار کرد. در این سالها به موازات این گردهمایی‌ها کمیته کتابخانه‌ها نیز گردهمایی‌های خود را برپا ساخت. گزارشهای چاپ شده از این سمینارها بیانگر تأکید بر اهمیت کتابخانه‌های عمومی است. این پیشرفتها منجر به ایجاد ساختار سازمانی کتابخانه‌های عمومی گردید.

امروزه در اکثر شهرها، بخشها و قصبات، کتابخانه عمومی وجود دارد و این کتابخانه‌ها برای ارائه خدمات در نقاط دوردست که امکان ایجاد کتابخانه وجود ندارد مبادرت به ارائه خدمات سیار کرده‌اند. تعداد کتابخانه‌های سیار در حال حاضر به ۴۵ واحد می‌رسد.

طبق آمار، حدود ۱۱۱۷ کتابخانه عمومی با ۱۰ میلیون جلد کتاب وجود دارد. تعداد کارکنان این کتابخانه‌ها حدود ۴۲۶۶ نفر است که از میان آنان ۴۱۸ نفرشان دارای آموزشهای حرفه‌ای هستند. شمار استفاده‌کنندگان از این کتابخانه در حال افزایش است و حدود ۲۳ میلیون نفر نزدیک به  $\frac{1}{3}$  از کل جمعیت کشور را شامل می‌شود.

### کتابخانه ملی

فکر تأسیس کتابخانه ملی به قبل از جمهوری ترکیه برمی‌گردد و در سال اول ایجاد جمهوری بحثهای زیادی در سطوح مختلف در این باره به عمل آمد. در این سال تعدادی از تحصیلکرده‌های خارج از کشور تلاش فراوانی را برای ایجاد کتابخانه ملی مبذول داشتند. از میان آنان می‌توان عدنان اتوکن را نام برد که در آلمان تحصیل کرده بود. وی مدتها مدیر انتشارات بود و در جوانی مختلف ایجاد کتابخانه ملی مطالعاتی داشته‌است. با عنایت به محدودیت تعداد کتابخانه‌ها در آن زمان نیاز به تأسیس کتابخانه ملی بیش از هر وقت دیگر احساس می‌شد.

عاقبت عدنان اتوکن با حمایت دولت مأموریت یافت مقدمات لازم را فراهم سازد. عدنان با مطالعات وسیعی که به عمل آورد مقدمات لازم را در سال ۱۹۴۶ فراهم ساخت و در سال ۱۹۴۷ با حمایت انجمن کمک به کتابخانه‌ها موفق به تأسیس کتابخانه ملی گردید. کتابخانه ملی در اوت ۱۹۴۸ رسماً گشایش یافت.

دو سال بعد از تأسیس کتابخانه ملی، در ۲۳ مارس ۱۹۵۰، اولین قانون کتابخانه به نام قانون کتابخانه ملی به تصویب مجلس ملی رسید. این قانون در خصوص مدیریت سازمانی، وظایف و عملکرد کتابخانه ارائه طریق کرده است.

پنج سال پس از تصویب قانون فوق، طرح ایجاد انستیتوی کتابشناسی با اکثریت آرا به تصویب رسید. از این پس انتشار کتابشناسی ملی که تا آن تاریخ زیر نظر مدیریت فراهم‌آوری منابع در کتابخانه ملی انجام می‌گرفت به انستیتوی مذکور واگذار گردید.

انستیتوی کتابشناسی همزمان با انتشار کتابشناسی ملی مبادرت به انتشار نمایی مقالات منتشره در ترکیه کرد و این دو فعالیت در یک ساختمان انجام می‌گرفت که به علت کمبود فضا ساختمان دیگری نیز ایجاد شد، ولی باز هم جوابگوی نیازها نبود.

کمبود فضا و گسترش انتشار و احساس نیاز به فعالیت گسترده بین‌المللی و ملی موجب شد که تخصیص بودجه مستقل و تأمین نیروی انسانی متخصص و ایجاد ساختمان جدید و مطابق با نیاز در اولویت قرار گیرد تا کتابخانه را قادر سازد که روشی نوین برای ارائه خدمات ارائه کرده و کار انتشار کتابشناسی ملی و تهیه فهرستها را به انجام رساند. این امر سالها به طول انجامید ولی سرانجام کتابخانه ملی به ساختمان جدید نقل مکان یافت، اما هنوز کمبود نیروی انسانی باقی بود.

کتابخانه ملی نظام رده‌بندی و فهرستنویسی خود را تغییر داد و از سال ۱۹۸۵ از انگلو امریکن بهره جست و کامپیوتر برای استفاده در سازماندهی و کتابشناسی ملی به کار گرفته شد. در سال ۱۹۹۳ کتابخانه ملی ویرایش دوم سیستم عامل داس را به ترکی ترجمه و منتشر ساخت.

امروزه کتابخانه ملی با داشتن ۱/۵ میلیون جلد از انواع منابع کتابخانه‌ای، ماهانه به بیش از ۱۰۰ هزار استفاده‌کننده ارائه خدمت می‌کند. تعداد کارکنان کتابخانه ۲۰۰ نفر بوده که از میان آنان ۴۰ نفرشان دارای تحصیلات کتابداری هستند.

### کتابخانه‌های دانشگاهی

وابستگی دانشگاه و کتابخانه تحقیقاتی به یکدیگر به قدری است که نمی‌توان آن دو را جدا از هم تلقی کرد. دانشگاهها که وظیفه اصلی‌شان آموزش است با دستیابی به منابع اصلی دانش

این مهم را به انجام می‌رسانند، لذا یکی از اساسی‌ترین رسالت‌های دانشگاه تلاش در ایجاد زمینه مساعد برای مطالعه و تحقیق است و تحقق این امر فقط از طریق کتابخانه امکانپذیر است. قبل از جمهوری در ترکیه تحصیلات پیشرفته دانشگاهی به سبک امروزی وجود نداشت و عموماً از طریق مدارس انجام می‌گرفت؛ اما امروزه این امر به مؤسسات جدید چون دانشگاهها انتقال یافته است و اساسی‌ترین وظایف آنها آموزش، تحقیقات، و هدایت فردی است. تحقق این اهداف تنها از طریق تحصیل دانش، سازماندهی، و آماده‌سازی اطلاعات میسر است، و این مهم تنها از طریق کتابخانه‌ها قابل ارائه است.

امروزه تصور دانشگاه بدون کتابخانه ممکن نیست و مطالعات علمی، فنی، و انتشارات توسط کتابخانه‌ها انجام می‌گیرد، اما زمانی که کتابخانه‌ها با کمبود نیروی انسانی متخصص و بودجه مواجه باشند انتظار رشد کیفی سطح آموزش و تحقیقات انتظار عاقلانه‌ای نخواهد بود. در سالهای اولیه جمهوری ترکیه، نظام قدیم دانشگاهی هنوز در قید حیات بود. در سالهای ۱۹۵۰ تعداد ۳ دانشگاه وجود داشت و این رقم در سالهای ۱۹۶۰ به ۷ دانشگاه افزایش یافت. تعداد دانشگاهها در سال ۱۹۷۳ عدد ۱۲ را نشان می‌داد و این عدد در سال ۱۹۷۸ به رقم ۱۹ افزایش پیدا کرد. با عنایت به قانون آموزش عالی مصوب سال ۱۹۸۱ با رشد جدید دانشگاهی تعداد آنها در سال ۱۹۸۲ به ۲۷ رسید در این زمان کتابخانه‌های دانشگاهی تحت نظارت واحد کتابخانه و اسناد دانشگاه به ارائه خدمات می‌پرداختند. امروزه در ترکیه تعداد ۵۲ دانشگاه دولتی و ۳ دانشگاه خصوصی و ۲ انستیتوی عالی تکنولوژی وجود دارند که در بسیاری از آنها کتابخانه دایر است. خدمات ماشینی در بسیاری از این کتابخانه‌ها دایر و یا در حال دایر شدن است و در کتابخانه‌هایی که دارای خدمات ماشینی هستند شبکه‌های ملی و بین‌المللی، TUVAKA, EARN, INTERNET به ارائه خدمات می‌پردازند.

در کتابخانه‌های دانشگاه ترکیه حدود ۴۵۶۰۰۰۰ کتاب و ۱۲۰۰۰۰۰ نشریه ادواری و سایر اسناد و مدارک وجود دارد. ارائه خدمات در این کتابخانه‌ها توسط ۱۳۶۱ نفر انجام می‌گیرد و از این تعداد ۲۷۶ نفر دارای تحصیلات کتابداری هستند. این کتابخانه‌ها علاوه بر پشتیبانی امر آموزش و تهیه منابع برای تحقیق و توسعه امر کارآموزی را نیز بر عهده دارند.

در سال ۱۹۸۳ مشاور آموزش عالی برای فراهم‌آوری منابع مورد نیاز اساتید دانشگاهها اقدام به تأسیس مرکز اسناد نمود و هم‌اکنون سالانه حدود ۸۰۰۰ عنوان نشریه ادواری از سراسر جهان خریداری می‌کند. این مرکز برای فراهم‌آوری امکان استفاده از تحقیقات و سایر منابع علمی جهان



با بانکهای اطلاعاتی مشهور دنیا چون دیالوگ<sup>۱</sup>، بی آر اس<sup>۲</sup> و دی آی ام دی آی<sup>۳</sup> ارتباط پیوسته دارد. کلیه دانشگاههای ترکیه از طریق TUVAKA.EARN با مرکز تحقیقاتی ارتباط پیوسته دارند. در کنار این فعالیتها مرکز اسناد اقدام به جمع آوری مقالات و پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترای ارائه شده در دانشگاههای این کشور کرده است. کلیه پایان نامه ها، مقالات، و نشریات ادواری از سال ۱۹۸۷ تا کنون وارد سیستم کامپیوتر مرکزی شده است.

پژوهشگران با مراجعه مستقیم یا از طریق تلفن، پست، فاکس، پست الکترونیک، و یا از طریق ارتباط پیوسته می توانند از این منابع استفاده کنند.

### کتابخانه های آموزشی

کتابخانه های آموزشی شامل ۷۰۰۰ کتابخانه در مدارس متوسطه عمومی، فنی و حرفه ای است. با عنایت به عدد فوق تعداد کتابخانه های مدارس از نظر تشکیلاتی بیشترین درصد را به خود اختصاص می دهند. مجموع منابع این کتابخانه ها حدود ۱۵ میلیون جلد کتاب و سایر منابع است. اما به دلیل کمبود بودجه و نیروی انسانی، ساختار تشکیلاتی و سیاستهای آموزشی از کفایت و کارایی کافی برخوردار نیستند.

بیانیه وزارت آموزش ملی تأکید برافتتاح کتابخانه در مدارس جدیدالتاسیس و اصلاح کتابخانه های دایر را دارد، ولی عدم کفایت شمار منابع و کمبود نیروی انسانی موجب عدم کارایی این کتابخانه ها شده است و به عبارت دیگر این بیانیه را با شکست مواجه ساخته است. برای بهبود کیفیت کتابخانه ها تلاش فراوانی برای گنجانیدن یک درس کتابداری در برنامه ریزی درسی شده است و کوششهای امید بخشی نیز توسط برخی از مدارس خصوصی به عمل آمده است.

### کتابخانه های تحقیقاتی

عموماً کتابخانه های تحقیقاتی شامل کتابخانه های دانشگاهی و کتابخانه ملی نیز می شود، ولی از آنجایی که هر کدام از عناوین فوق به طور جداگانه در این مقاله آمده است لذا از بازگویی مجدد پرهیز می شود.

کتابخانه های تحقیقاتی از دویبخش دولتی و خصوصی تشکیل یافته اند. از مهمترین کتابخانه های بخش دولتی کتابخانه TUBTAK (انستیتوی تحقیقاتی فنی و علمی ترکیه)،

کتابخانهٔ AEK (انستیتوی انرژی اتمی)، کتابخانهٔ DPT (انستیتوی برنامه‌ریزی دولتی و کتابخانهٔ TSE (انستیتوی استاندارد ترکیه) را می‌توان نام برد. وزارتخانه‌هایی چون وزارت دفاع، انرژی و منابع طبیعی، تکنولوژی و صنعت، بهداشت، حمل و نقل، و مسکن و خانه‌سازی هر کدام دارای مراکز تحقیقاتی اختصاصی هستند. کتابخانه‌های تحقیقاتی فوق پروژه‌های تحقیق و توسعه را که از اهمیت علمی و فنی برخوردار هستند حمایت می‌کنند و با فراهم‌آوری منابع چاپی و غیرچاپی و انتشاراتی به انجام این تحقیقات یاری می‌رسانند.

دومین نوع از این مراکز مربوط به بخش خصوصی است که تأسیس آنها به قبل از سال ۱۹۷۰ برمی‌گردد، از اهداف سازمانی این مؤسسات می‌توان توجه به کیفیت مکانیزم کنترل و اصلاح سیستم دسترسی به منابع مطالعاتی را یاد کرد.

در میان مؤسسات و کتابخانه‌های تحقیقاتی بخش خصوصی می‌توان به ASEISAN (صنایع الکترونیکی نظامی) مرکز KO HOLDING AR-GE (مرکز شرکت تحقیق و توسعه کوچ [TŞCS] صنایع جام و شیشه ترکیه و مرکز تحقیق و توسعه کارخانه‌های ملی سیمان ترکیه اشاره کرد.

### انجمن کتابداران

انجمن کتابداران ترکیه TKD در سال ۱۹۴۹ با هدف اصلاح کتابخانه‌ها و خدمات کتابداری تأسیس گردید. برای تحقق این هدف، انجمن مبادرت به تشکیل دوره‌های آموزش کتابداری، سمینارها، و کنفرانسها کرد و نشریه‌ای را نیز تحت عنوان "ترک کتبخانه جیلیفی" (Türk Kütüphaneciliği: کتابداری ترک) که سابق بر آن "ترک کتبخانه جیلر در نغی بولنتی"

(Türk Kütüphaneciler Derneği bulteni) نشریه انجمن کتابداران ترک) نامیده می‌شد انتشار داد. این نشریه کتابداران را از جریان علمی و توسعه حرفه کتابداری مطلع می‌ساخت و کتابداران را در اصلاح مهارت‌های خود کمک می‌کرد. در سال ۱۹۴۶ انجمن کتابداران، هفته کتابخانه را بنا نهاد و از آن تاریخ تاکنون به طور منظم در جشن هفته کتابخانه شرکت جسته است.

انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی و دانشگاهی (ÜNAK) تشکیلات دیگری است که کارهای کتابداران را در دانشگاهها و انستیتوها سروسامان می‌دهد. از اهداف این انجمن می‌توان به راهنمایی، حمایت آموزشی کتابداران، و فراهم‌آوری فرصتهای گردهمایی برای آنها اشاره کرد. هدف ویژه آن فراهم‌آوری امکانات خدماتی کتابخانه‌ای برای اداره علمی دانشگاه و بخش خصوصی است. ■